

DOORTREK VAN RIETZANGERS ACROCEPHALUS EN LOCUSTELLA IN HET LEEKSTERMEERGEBIED IN 1989

Klaas Koopman

Inleiding

In 'De Vogels van de provincie Groningen' werd opgemerkt dat het ringonderzoek aan vogels in Groningen nooit goed van de grond is gekomen. Sinds mijn verhuizing in 1986 van Friesland, waar het ringonderzoek wel een rijke traditie heeft, naar de provincie Groningen heb ik uitgekeken naar geschikte plaatsen om zangvogels te ringen. Vanaf het voorjaar 1989 ring ik in het Leekstermeergebied op twee plaatsen zangvogels met behulp van mistnetten: (1) terrein Rijkswaterstaat bij Oostwold, de Groeve (Gr.) en (2) ZO-oever Leekstermeer bij Sandebuurt (Dr.).

In dit artikel wil ik aan de hand van ringvangsten, aangevuld met waarnemingen, een overzicht geven van het verloop van de trek in 1989 van de rietzangers in beide gebieden.

Gebiedsbeschrijving

(1) Oostwold

Het betreft hier een voormalige zandafgraving die nadien gedeeltelijk weer is volgestort met baggerspecie. Het centrale deel van het gebied is begroeid met riet en enige lisdodde, langs de rand is een brede strook met opslag van wilg. Het totale gebied is circa 1.5 ha groot en is omgeven door grasland. Het riet wordt niet gemaaid.

(2) Sandebuurt

Het betreft hier de ZO-oever van het Leekstermeer. Langs de waterzijde is een aaneengesloten zoom riet van 5 tot 15 meter breed. Het riet wordt niet gemaaid, maar wordt door winterstormen wel behoorlijk ingekort. Verder wordt het riet 's zomers

ernstig beschadigd door slapende spreuwen. Aan de landzijde wordt de rietzoom begrensd door een polderdijkje. In de brandnetelzone komen enkele vlier- en wilgenstruiken en enkele elzenbomen voor. Verder is er een bosje van zeer oude hoogopgaande elzen. De directe omgeving bestaat verder uit grasland met houtsingels.

Methode

In beide gebieden is gekozen voor een monitoringproject. Dat wil zeggen dat op elke vangdag de mistnetten steeds op dezelfde plaatsen worden opgezet. Hierdoor kan van jaar tot jaar een indruk worden gekregen van wijzigingen in de populatieomvang en het broedsucces van verschillende vogelsoorten. Het gebied Sandebuurt heeft een vegetatie die waarschijnlijk in de komende jaren weinig verandering zal ondergaan. Het gebied Oostwold daarentegen zou mogelijkwijze kunnen uitdrogen en geheel dicht kunnen groeien met wilgen. Hierdoor is het gebied op zich minder geschikt voor een monitoringproject. Beide gebieden zijn door de aanwezigheid van hoge bomen niet echt geschikt voor zangvogelvangst met mistnetten. Daarom zou de zuidoever van het Leekstermeer beter geschikt zijn, doch Staatsbosbeheer Drente geeft hiervoor geen vergunning af. Bij Oostwold wordt gevangen met 93 meter mistnet, bij Sandebuurt met 84 meter. De netten zijn zodanig over het terrein verdeeld dat elk voorkomend biotoop wordt bemonsterd. Elk mistnet heeft een nummer. Alle ongeringde, gevangen vogels worden direct bij het net geringd. Van elke vogel, ook die reeds eerder geringd werden, wordt naast leeftijd en geslacht (niet mogelijk bij de hier behandelde soorten) de vleugellengte, het gewicht en de handpenruil vastgesteld. Verder wordt per gevangen vogel steeds het netnummer en de vangtijd genoteerd. Van terugvangsten van dezelfde dag wordt alleen het netnummer en de vangtijd genoteerd.

Wanneer over broedvogels wordt gesproken, worden bij Oostwold alle in het gebied broedende vogels bedoeld, bij Sandebuurt daarentegen worden alleen de vogels in het vanggebied bedoeld.

Bespreking per soort

Sprinkhaanrietzanger

Bij Oostwold is de soort niet gevangen of anderszins opgemerkt. Bij Sandebuurt werden 2 adulte ex. gevangen en wel op 3-6 en 20-8. Beide vogels zijn nadien niet weer gevangen. Op 18-6 werd 1 ex. zingend gehoord ten oosten van het vanggebied.

Snor

Bij Sandebuurt is de soort niet gevangen of anderszins opgemerkt. Bij Oostwold zong op 15-7 van de ochtendschemering tot circa 9.00 uur een ex. vrijwel zonder onderbreking op dezelfde plaats. Om 9.15 uur werd in een mistnet op circa 50 meter afstand van de zangplek verwijderd een snor gevangen. Het betrof een adult ex. in slagpenruil. Nadien is de vogel niet weer gehoord of gezien.

Rietzanger

Het eerste ex. werd gevangen op 29-4. Op 8-5 zong 1 ex. bij Oostwold en op 21-5 werd bij Sandebuurt zang waargenomen van 1 of 2 ex. Dit geringe aantal zangwaarnemingen doet vermoeden dat de soort in beide gebieden niet gebroed heeft. Daar staat tegenover dat op 3-6 een adult ex. werd gevangen bij Sandebuurt dat hier op 7-5 was geringd. De eerste jonge vogels werden op 9-7 gevangen. Bij het Tjeukemeer ving ik in de 70-er jaren in de tweede juni-decade de eerste vliegvlugge jonge rietzangers, in de derde juni-decade waren er al volop vliegvlugge jongen. Op 8-8 was er een kleine piek in de doortrek met 5 gevangen ex. Hierbij was ook het laatste adulte ex. voor 1989. Op 20-8 werd het laatste eerstejaars ex. gevangen. Een eerstejaars rietzanger die op 3-8 bij

Oostwold was geringd, werd 11-8 bij Elburg gevangen door een ringer. In totaal werden 18 rietzangers gevangen. Ter vergelijking hoe slecht het met deze soort gaat het volgende. In de eveneens droge en warme zomer van 1976 ving ik aan de noordoever van het Tjeukemeer 570 rietzangers waarvan op 16-7 82 ex. Jan de Jong ringt hier thans nog enkele tientallen rietzangers per jaar.

Bosrietzanger

De bosrietzanger is de laatst terugkerende rietzanger. Op 21-5 was de soort volop aanwezig. Gezien het grote percentage dat op latere vangdagen werd teruggevangen, is er waarschijnlijk niet of nauwelijks sprake van doortrek. De eerste jongen werden op 9-7 gevangen. Nadien werden nog drie reeds geringde adulte vogels gevangen, de laatste op 9-8. Deze vogel was hier op 27-5 geringd. Voor het overige bestonden de augustusvangsten uitsluitend uit eerstejaars vogels. Op 4-9 werd het laatste ex. gevangen.

Kleine karekiet

Op 7-5 werden de eerste kleine karekieten gevangen, namelijk 2 ex. bij Sandebuurt. Daarna ging de terugkeer ook nog niet direct vlot. Op 15-5 werden bij Oostwold ook nog maar 2 ex. gevangen. Op 21-5 was de soort volop terug met 21 ongeringde ex. bij Sandebuurt. Gezien de grote aantallen ongeringde ex. die nadien nog werden gevangen, moeten er zeker tot en met 10-6 nog nieuwe vogels gearriveerd zijn. Op 10-6 werden naast 4 reeds geringde ex. nog 17 ongeringde ex. gevangen, zodat toen 19% reeds geringd was. Op 17-6 en 18-6 waren van de 30 gevangen kleine karekieten reeds 15 geringd. 50% dus. Op 24-6 werden nog geen jonge kleine karekieten gevangen. De eerste vliegvlugge jongen werden op de eerstvolgende vangdag (9-7) gevangen.

Adulte kleine karekieten die na 9-7 nog werden geringd, waren op daarop volgende vangdagen vrijwel steeds weer verdwenen. Van adulte kleine karekieten die tot en met 9-7 werden

tabel 1. Totaal aantal nieuw geringde kleine karekieten, bosrietzangers en rietzangers per dag met tussen () aantal terugvangsten van eerder zelfgeringde vogels. Sb = Sandebuurt, Ow = Oostwold, >lkj = na eerste kalenderjaar (adult), lkj = eerste kalenderjaar (eerstejaars).

Datum/Plaats	Kleine karekiet		Bosrietzanger		Rietzanger	
	>lkj	lkj	>lkj	lkj	>lkj	lkj
29-04 Sb	-	-	-	-	1	-
07-05 Sb	2	-	-	-	2	-
15-05 Ow	2	-	-	-	-	-
21-05 Sb	21(1)	-	7	-	-	-
27-05 Ow	7	-	3	-	-	-
03-06 Sb	24(2)	-	6(4)	-	-(1)	-
10-06 Ow	17(4)	-	4(1)	-	1	-
17-06 Ow	3(7)	-	2	-	-	-
18-06 Sb	12(8)	-	4(5)	-	-	-
24-06 Ow	3(8)	-	-(1)	-	-	-
09-07 Sb	12(9)	16	2(3)	3	-	2
15-07 Ow	3(4)	2	6	1	-	1
22-07 Sb	6(4)	27(4)	1(2)	8(1)	-	-
23-07 Ow	5	14(1)	3(1)	6	-	-
26-07 Ow	5	-(1)	-(2)	2(1)	1	-
29-07 Sb	7(3)	9(6)	2(1)	5(1)	-	-
03-08 Ow	1(4)	9(3)	-(2)	4	-	1
04-08 Sb	9(6)	6(1)	-	2(2)	-	-
06-08 Ow	5(1)	2(1)	-	5	-	1
08-08 Sb	4(8)	10(2)	-	6(3)	1	4
09-08 Ow	4(3)	6	-(1)	3	-	-
13-08 Sb	3(1)	11(3)	-	1(1)	-	-
18-08 Ow	1(1)	3	-	2(1)	-	-
19-08 Ow	-	4	-	1	-	-
20-08 Sb	2	11	-	3	-	1
26-08 Sb	-	10(1)	-	2	-	-
04-09 Ow	-	-	-	1	-	-
09-09 Ow	-	7	-	-	-	-
22-09 Ow	-	6	-	-	-	-
24-09 Sb	-	2	-	-	-	-
01-10 Ow	-	-(1)	-	-	-	-
Totaal	157(74)	155(24)	40(23)	55(10)	7(1)	11(0)

geringd werd 41.7% op latere vangdagen één of meer keren teruggevangen. Voor de vangsten na 9-7 bedroeg dit slechts 9.1%. Eerstejaars kleine karekieten verdwijnen na het vliegvlug worden snel uit de vanggebieden. Van de in juli gevangen eerstejaars vogels werd op volgende vangdagen 22.1% tenminste eenmaal weer

gevangen, van de vangsten van augustus en september is dat slechts 8.0%. Het betreft dan bovendien meestal vogels van de vorige vangdag.

Op 3-8 werd bij Oostwold een eerstejaars kleine karekiet geringd die op 5-8 werd gevangen door een ringer bij Kampen.

Nawoord

In het voorgaande werd in het kort het trekverloop van drie rietzanger-soorten geschetst: kleine karekiet, bosrietzanger en rietzanger. Het artikel is vooral gebaseerd op ringvangsten en terugvangsten. Een groot probleem bij deze werkwijze is dat niet bekend is welk deel van de aanwezige vogels werkelijk wordt gevangen. In de literatuur wordt er bijvoorbeeld op gewezen dat van nachtelijke trekkers overdag vooral die vogels worden gevangen, die tijdens de trek te veel trekvet zijn kwijtgeraakt. Zij bewegen zich door de vegetatie op zoek naar voedsel, terwijl soortgenoten die nog voldoende vet bezitten om de trek te hervatten juist uitrusten en zich weinig bewegen. Vangen in de broedtijd doet sommige vogels gedrag aanleren om de netten te vermijden. Zo werd op 22-7 bij Sandebuurl een nest met 2 eieren van de kleine karekiet gevonden bij net 8. Op 29-7 bevatte dit nest 3 eieren, op 4-8, 8-8 en 13-8 2 jongen, die op 20-8 waren uitgevlogen. Op 22-7 werd in net 8 een ongeringde adulte kleine karekiet gevangen. Deze vogel werd op 29-7 en 4-8 niet weer gevangen, wel weer op 8-8 en weer niet op 13-8. In de gehele periode tussen 22-7 en 13-8 werd in net 8 geen andere adulte kleine karekiet gevangen. De gevangen kleine karekiet zal derhalve bij dit broedsel moeten horen, de partner werd in het geheel niet gevangen. Een intensieve broedvogelinventarisatie kan inzicht geven in het aantal broedparen in de vanggebieden. Terugvangsten in volgende jaren in de broedtijd kunnen aanwijzingen geven over de mate van doortrek. Ook met gewichtsverloop en percentage terugvangsten op dezelfde dag is iets te doen. In de toekomst zal ik hier nader op terugkomen.

Dankzegging

Dit onderzoek was mogelijk door de medewerking van de heer Baving te Roden en de heren G. Schenk en J. Spijkerman van Rijkswaterstaat. Zij gaven toestemming voor het ringen van vogels op de door hen beheerde terreinen te resp. Sandebuurl en Oostwold.

Adres auteur:

Diligencelaan 11
9351 PR LEEK